

Nr 8

Utlåtande i anledning av motion om värdesäkring av trafiklivräntor, m. m., såvitt motionen behandlats av första lagutskottet.

I motionen II: 986 av herr *Lothigius* hemställs, såvitt motionen behandlas av första lagutskottet, »att en förutsättningslös prövning sker av de äldre trafiklivräntorna så att dessa på ett rättvisare sätt anknytes till dagens situation».

Motionen i övrigt har hänvisats till statsutskottet.

Inledning

För skada som uppkommer vid trafik med motorfordon finns bestämmelser om skadeståndsansvar som är mer omfattande än som följer av allmänna grundsatser för skadeståndsskyldighet och som bl. a. innebär att fordonets ägare befrias från skadeståndsskyldighet endast om han kan visa att skadan varken förorsakats av bristfällighet på fordonet eller vållats av föraren.

Enligt 1929 års trafikförsäkringslag är ägare av motorfordon skyldig att hålla fordonet trafikförsäkrat. Trafikförsäkringen utgör en garanti för att den skadelidande får ut det skadestånd som tillkommer honom. Trafikförsäkringen är dessutom, i den mån försäkringsgivaren inte gjort annat förbehåll, en ansvarighetsförsäkring mot risken att behöva utge skadestånd. Skadeståndsskyldigheten är alltså det primära. Försäkringens ansvar kan f. n. aldrig sträcka sig längre än denna skadeståndsskyldighet.

Vissa motorfordonsägare — däribland staten — är befriade från trafikförsäkringsskyldigheten. Vissa statliga myndigheter tecknar dock en mot trafikförsäkringen svarande frivillig bilansvarighetsförsäkring. Sådan försäkring kan tas även av enskild motorfordonsägare för ansvarsrisker som inte omfattas av trafikförsäkringen.

De ersättningsbelopp som utgår vid trafikskada bestäms enligt allmänna skadestandsregler. Således utgår full ersättning för framtida förlust av arbetsinkomst och i begränsad utsträckning underhållsersättning till efterlevande. Ersättningen utgår i regel i form av livränta, beräknad på grundval av den skadades resp. avlidnes arbets- och inkomstförhållanden vid tiden för olycksfallet. Skadelivränta fastställs i det penningvärde som råder vid tiden för livräntans fastställande. Eftersom i allmänhet viss tid förflyter efter olyckstillfället innan livränteersättningen slutligen fastställs, blir sålunda ofta de allmänna löneökningar som under mellan-

tiden kan ha förekommit inom den skadades yrke beaktade. Storleken av en gång fastställda livräntebelopp påverkas emellertid inte av framtida förbättringar i den aktiva befolkningens inkomstförhållanden.

Penningvärdets utveckling har medfört att framför allt äldre livräntors köpkraft inte kommit att motsvara den som var avsedd vid deras fastställande. Frågan om värdebeständigt skydd mot inkomstbortfall har under senare år utgjort ett väsentligt inslag i reformarbetet. Värdesäkert skydd har sålunda åstadkommit på den allmänna försäkringens område. Vidare har tid efter annan yrkesskadelivräntor samt skadelivräntor, som betalas av staten, räknats upp. I fråga om yrkesskadelivräntor gäller att de i framtiden skall kontinuerligt anpassas till penningvärdets utveckling. Familjerättsliga underhållsbidrag har vid olika tillfällen generellt räknats upp i syfte att kompensera de underhållsberättigade för den värdeförsämring bidragen undergått sedan de fastställts. Genom lagen om ändring av vissa underhållsbidrag har bidragen för framtiden kontinuerligt anpassats till ändringar i penningvärdet.

Värdesäkring av vissa trafiklivräntor

Allmänt

Den övervägande delen av livräntor, som till för endast något år sedan inte var värdebeständiga, utgår på grund av trafikskador. För sådana livräntor, s. k. trafiklivräntor, lämnades 1966 förslag till lösning av värdesäkringsproblemet genom trafiklivräntekommitténs betänkande i ämnet (SOU 1966: 53). Beträffande återstående skadelivräntor utan värdesäkring avses värdesäkringsproblemet tas upp av 1966 års skadeståndskommitté.

Trafiklivräntekommitténs förslag föranledde efter remissbehandling prop. 1967: 137 med förslag till lag om tillägg till vissa trafiklivräntor, m. m. Nämnda lag samt övriga förslag i propositionen godtogs av riksdagen i oförändrat skick (1 LU 1967: 58). Lagstiftningen trädde i kraft den 1 januari 1968.

Lagen om tillägg till vissa trafiklivräntor avser i princip alla livräntor som härrör från den obligatoriska trafikförsäkringen eller från s. k. bilansvarighetsförsäkring. Trafiklivräntor som utges av statsmedel eller på grund av bilansvarighetsförsäkring, som tagits av staten, regleras i en särskild förordning, som tillkom samtidigt med lagen.

Trafiklivräntor, som omfattas av nämnda lag, kan höjas med *allmänt tillägg*, *särskilt tillägg*, *extra tillägg* och *indextillägg*. Allmänt tillägg och indextillägg betecknar de belopp med vilka trafiklivräntor kan höjas med hänsyn till penningvärdets förändring, varvid förstnämnda tillägg avser höjning till penningvärdet vid lagens tillkomst (4—5 §§) och sistnämnda tillägg den framtida höjningen (9—11 §§). Särskilt tillägg används om det belopp med vilket maximerad trafiklivränta kan höjas (6—7 §§) och extra tillägg om höjningsbelopp till trafiklivräntor till personer som skadats i unga år (8 §).

Allmänt tillägg

Trafiklivräntas höjning genom allmänt tillägg avser en generell uppräknings av äldre livräntor. Tillägget utgår med vissa procenttal, bestämt med hänsyn till konsumentprisindex' stegring sedan livräntan fastställts, och tillkommer alla berörda livräntetagare utan någon differentiering. Visst avsteg från det sagda följer av att höjningen gjorts schablonmässig och livräntorna för sådant ändamål indelats i olika årsgrupper, varje grupp bestående av år med tämligen likartat årsmedelvärde av konsumentprisindex.

Enligt 4 § utgår allmänt tillägg till trafiklivränta, som fastställts före utgången av år 1965, enligt en procentsats som utgör, om livräntan fastställts

år 1939 eller tidigare, tvåhundraåtjugofem procent, år 1940, etthundraåttiofem procent, år 1941, etthundrafyrtio procent, åren 1942—1947, etthundraåtjugofem procent, åren 1948—1950, etthundra procent, år 1951, åttio procent, åren 1952—1955, femtiofem procent, år 1956 eller 1957, fyrtio procent, år 1958 eller 1959, trettio procent, år 1960 eller 1961, åttiofem procent, år 1962 eller 1963, femton procent, år 1964, tio procent, år 1965, fem procent.

Beräkningsgrunderna för allmänt tillägg finns i 5 §. Där stadgas, att tillägget med visst undantag beräknas på trafiklivräntans belopp ökat med särskilt tillägg.

Särskilt tillägg

I 6 och 7 §§ finns regler om särskilt tillägg. Sådant kan utgå i fall då försäkringsbeloppet inte räckt till att lämna livräntetagaren den livränteersättning han varit berättigad att få i skadestånd. Försäkringstagarens ansvarighet för varje händelse, som medför skada, är nämligen begränsad. Beträffande personskada var maximibeloppen ursprungligen 60 000 kr. för varje händelse och 20 000 kr. för varje skadad eller död person. Beloppen har höjts 1939, 1955 och 1962. Genom sistnämnda höjning bestämdes maximibeloppen till 25 milj. kr. för varje händelse och 1 milj. kr. för varje skadad eller död person. Genom lagändring hösten 1969 (prop. 157, 1 LU 55), som trädde i kraft vid årsskiftet, slopades begränsningen till 1 milj. kr. för varje skadad eller död person. Som i viss mån framgår av det anförda har begränsningen av försäkringens ansvarssummor drabbat främst äldre försäkringsfall för vilka gällt tämligen låga belopp. De ansvarsbelopp som såväl för trafikförsäkringen som för bilansvarighetsförsäkringen gäller fr. o. m. den 1 januari 1962 och ytterligare utvidgats vid det senaste årsskiftet är av sådan storlek att i stort sett allt skadestånd som kan bli aktuellt blir täckt. Rätten till särskilt tillägg begränsas därför till försäkringsfall som inträffat före nämnda datum.

Särskilt tillägg skall inte tillkomma alla livräntetagare som uppstår maximerad trafiklivränta. Förutsättning är att den skadades arbetsförmåga genom skadan nedsatts med minst hälften. Uteslutna från höjning genom särskilt tillägg är således maximerade trafikräntor till invalider, vilkas invaliditet understiger 50 %. Vidare utesluts maximerade trafiklivräntor till efterlevande.

Särskilt tillägg utgår med det belopp som motsvarar skillnaden mellan vad liv-

räntetagaren kan antagas ha varit berättigad att få i skadestånd och det belopp till vilket livräntan fastställts.

Särskilt tillägg utgår ej, om det skulle understiga etthundra kronor för år, och får ej överstiga tvåtusen kronor för år.

Extra tillägg

I 8 § finns bestämmelser om kompensation i form av extra tillägg åt personer, som skadats i unga år.

Avsikten med höjningen är att tillgodose livräntetagare som skadats innan han kommit ut i arbetslivet och för vilken således inte finns någon arbetsinkomst att lägga till grund för livränteersättningen. En ytterligare förutsättning för rätten till denna höjning är att livräntan fastställts på grundval av den praxis som gällde före år 1960 och som var betydligt mindre fördelaktig för den unge. Från dessa synpunkter har uppställts dels en åldersgräns, dels en gräns för fastställsedatum. Såvitt gäller åldersgränsen har inte ansetts lämpligt annat än att sätta den schablonmässigt och med hänsyn till förhållanden som i stort sett rådde inom samhället före 1960-talet. En åldersgräns av 16 år har därför fastställts.

Som förutsättning för höjningen gäller vidare att livräntetagaren invalidiserats så svårt att hans arbetsförmåga nedsatts genom skadan med minst hälften. På samma sätt som beträffande maximerade livräntor blir de förhållanden i invaliditetshänseende avgörande som rådde vid livräntans fastställande.

Livräntetagare kan ha fått sin trafiklivränta omprövad på grund av att hans invaliditetstillstånd försämrats. I sådant fall skall hänsyn tas till graden av arbetsförmåga vid tiden för omprövningen. Vid sådan omprövning skall hänsyn tas till det extra tillägg som kan utgå till livräntetagaren.

Extra tillägg skall fastställas till vissa belopp, lika för alla med ungefär samma invaliditet. Tilläggen utgår årligen fr. o. m. den 1 januari 1968 med 1 500 kr. om arbetsförmågan var nedsatt med minst två tredjedelar och med 1 000 kr. i övriga fall.

Extra tillägg är bestämt med hänsyn till rådande förhållanden vid tiden för lagstiftningen. I motsats till vad som avses skola gälla för särskilt tillägg får extra tillägg därför inte ingå i beräkningsbasen för allmänt tillägg. Däremot kommer extra tillägg i likhet med trafiklivräntan att värdesäkras för framtiden genom att indextillägg beräknas även på sådant tillägg.

Det förhållandet att trafiklivräntas belopp efter den 1 januari 1968 kan nedsättas t. ex. på grund av att livräntetagaren uppnår viss ålder påverkar inte storleken av extra tillägg. Detta utgår alltså med oförändrat belopp så länge livräntan består.

Något undantag från rätt till extra tillägg görs inte för sådana fall där trafiklivränta till person som skadats i unga år huvudsakligen avser att täcka antagna kostnader för livräntetagarens vård och tillsyn. Även i dessa fall ger nuvarande ersättningsgrunder högre kostnadsersättning än tidigare.

Indextillägg

Den framtida värdesäkring av trafiklivränta sker genom att livräntan höjs genom indextillägg anpassade efter penningvärdets förändringar som dessa kommer till uttryck i ändringar av basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. I 9 § har tagits upp de närmare bestämmelser som skall gälla för indextilläggen. Indextillägg till trafiklivränta utgår från och med den 1 januari det år, då basbeloppet för januari månad med minst fem procent överskrider basbeloppet för januari 1967. Ytterligare indextillägg utgår från och med den 1 januari varje år basbeloppet för januari månad med minst fem procent överskrider det basbelopp som ligger till grund för senaste indextillägg. Indextillägg utgår med det procenttal med vilket basbeloppet ökat.

Som grund för beräkningen av indextillägg skall enligt 10 § först och främst i likhet med vad som gäller för allmänt tillägg ligga det grundbelopp med vilket trafiklivränta utgår från försäkringen. Avgörande blir förhållandena den 1 januari det år höjning blir aktuell. Även de tillägg — allmänt tillägg, särskilt tillägg, extra tillägg och indextillägg — som vid aktuell tidpunkt kan utgå till trafiklivränta avses som tidigare angetts skola värdesäkras i samma ordning som livräntans grundbelopp. Detta åstadkommes på så sätt att vid beräkning av kommande indextillägg till livräntans grundbelopp läggs de tilläggsbelopp med vilka livräntan utgår vid den aktuella tidpunkten. Visst undantag från det nu sagda har upptagits i paragrafen.

Kungl. Maj:t har i 11 § fått befogenhet att förordna om begränsning i rätten att utfå indextillägg när särskilda skäl — kraftig inflation, särskilt i förening med en mer väsentlig tillbakagång av trafikförsäkringens premieunderlag — föreligger. Förordnandet om begränsning kan avse endast framtida indextillägg. Redan fastställda indextillägg utgår med samma garanti som livräntan och kan således inte minskas av skäl som nu nämnts.

Utskottet

I förevarande motion tas i den del som behandlas av utskottet upp frågan om storleken av sådana trafiklivräntor som fastställts för lång tid sedan. Motionären hänvisar till arbetet inom den år 1964 tillsatta trafiklivräntekommittén, som hade till uppgift att undersöka möjligheterna att genomföra ett system med värdesäkra trafiklivräntor. Enligt motionären synes de förhoppningar, som kunde ställas på kommitténs arbete, inte ha infriats. Mot denna bakgrund yrkas att en förutsättningslös prövning sker av de äldre trafiklivräntorna så att dessa på ett rättvisare sätt anknyter till dagens situation.

Trafiklivräntekommittén avgav sitt betänkande år 1966. Efter remissbehandling förelades riksdagens proposition i ämnet hösten 1967. Propositionen innehöll främst förslag till lag om tillägg till vissa trafiklivräntor och förslag till förordning om tillägg

till vissa trafiklivräntor som utgår av statsmedel m. m. Propositionen godtogs av riksdagen i oförändrat skick. Lagstiftningen trädde i kraft den 1 januari 1968.

Genom lagstiftningen har en värdesäkring skett av såväl äldre som nytillkomna livräntor. Till trafiklivräntor som fastställdes före utgången av 1965 utgår allmänt tillägg med ett procenttal, som bestämts med hänsyn till stegringen av konsumentprisindex sedan livräntan fastställdes. Som exempel kan nämnas att procenttalet för livräntor, som fastställdes på 1930-talet, är 225. För framtiden sker värdesäkring genom att indextillägg skall utgå till alla berörda livräntor, om basbeloppet inom den allmänna försäkringen stiger.

För vissa livräntetagare med höggradig invaliditet utgår — i form av särskilt tillägg eller extra tillägg — kompensation utöver den nämnda gottgörelsen för penningvärdeförändringen. Särskilt tillägg utgår då livräntan inte kunnat utgå till fullo på grund av de förhållandevis låga ersättningsmaxima i trafikförsäkringslagen som gällde till år 1962; under 1930-talet var ersättningen begränsad till 20 000 kr. per person, vilket belopp höjdes till 60 000 kr. år 1939, till 200 000 kr. år 1955 och till 1 miljon kr. år 1962. Tillägget utgår med det belopp som motsvarar skillnaden mellan vad livräntetagaren kan antagas ha varit berättigad att få i skadestånd och det belopp till vilket livräntan fastställdes. Det får dock inte överstiga 2 000 kr. per år. Extra tillägg utgår till personer som skadats i unga år och för vilka livräntan fastställdes på grundval av den praxis som gällde före år 1960 och som var betydligt mindre fördelaktig för den unge. Detta tillägg utgår med 1 000 eller 1 500 kr. per år beroende på invaliditetsgraden.

Utskottet hyser förståelse för att personer, som skadats vid trafikolycka och fått en livränta fastställd för lång tid sedan, upplever sin situation på så sätt att de kommer i ett sämre ekonomiskt läge än personer som får livräntan fastställd i våra dagar. Som framgår av den ovan lämnade redogörelsen har emellertid riksdagen så sent som för något mer än två år sedan prövat frågan om de äldre trafiklivräntorna, varvid förbättringar för den aktuella gruppen kommit till stånd. Ömmande individuella fall kvarstår dock. De kan emellertid inte tillgodoses genom en generell lagstiftning. Utskottet är därför icke berett att nu tillstyrka en omprövning av de grunder på vilka lagstiftningen vilar. Till följd härav avstyrker utskottet bifall till förevarande motionsyrkande.

Utskottet hemställer,

att motionen II: 986, såvitt nu är i fråga, icke föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 24 februari 1970

På första lagutskottets vägnar:

ERIK ALEXANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Alexanderson (fp), Erik Svedberg (s), fröken Mattson (s), herrar Hjorth (s)*, Schött (m), Svanström (cp), fru Lindström (s) och herr Sörenson (fp);

från a n d r a kammaren: fröken Bergegren (s), herrar Dockered (cp)*, Hansson i Piteå (s), Oskarson (m), Polstam (cp), Rosqvist (s), fru Anér (fp) och herr Jadestig (s).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.